

Angelika Kaczmarczyk

Akademia Ekonomiczna Wrocław

INFORMACJA SPRAWOZDAWCZA MAŁYCH I ŚREDNICH PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

1. Wstęp

Małe i średnie podmioty gospodarcze mają specyficzne cechy jakościowe. Z doświadczeń krajów o rozwiniętej gospodarce rynkowej wynika, że rozwój małych i średnich podmiotów gospodarczych wnosi istotny wkład w tworzenie miejsc pracy, co determinuje wzrost dochodów ludności oraz ogólny wzrost gospodarczy kraju. Jak wszystkie podmioty gospodarcze prowadzące księgi rachunkowe, MŚP muszą sporządzać sprawozdania finansowe. Celem niniejszego artykułu jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie: jakie cechy ma informacja sprawozdawcza małych i średnich podmiotów gospodarczych oraz czym różni się od informacji sprawozdawczej dostarczanej użytkownikom przez duże przedsiębiorstwa?

2. Czym jest informacja?

Informacja jest jednym z podstawowych pojęć we współczesnym świecie, a mimo to nie została jednoznacznie zdefiniowana. Etymologicznie termin *informacja* pochodzi od łacińskiego *informatio*, co oznacza *wyobrażenie, wyjaśnienie, zawiadomienie*. C. Berman stwierdza, że pojęcie *informatio* w starożytnej łacinie oznaczało nadawanie formy, kształtowanie, ale także instruowanie, nauczanie, formowanie umysłu [1, s. 429]. Od czasów sformułowania teorii informacji powstało wiele jej definicji, chociaż wielu autorów, zdając sobie sprawę z trudności w wyjaśnieniu tego terminu, unika w swych rozważaniach definiowania tego terminu [8, s. 19; 11, s. 14].

P. Drücker uważa, że „zarządzanie współczesnym przedsiębiorstwem musi oznaczać zarządzanie przyszłością, a żeby w ten sposób działać, należy zarządzać informacją, która umożliwi podejmowanie decyzji” [2, s. 39]. G. Świdarska z kolei definiuje

informację jako „uporządkowaną i przeanalizowaną wiadomość, sygnał, którą otrzymuje odbiorca, przekazaną mu w odpowiedniej (zrozumiałej) postaci, a na którą on zgłasza zapotrzebowanie, w związku z realizacją określonych celów” [14, s. 52].

Informacja często utożsamiana jest z kolejnym „zasobem przedsiębiorstwa, głównym składnikiem procesu decyzyjnego. Posiadanie wiarygodnych informacji redukuje niepewność oraz pozwala oszacować wielkość towarzyszącego nam ryzyka” [3, s. 22]. Należy zdać sobie sprawę z tego, że informacja musi mieć odpowiednie cechy, by spełniała swoje funkcje. Zła informacja może doprowadzić do podjęcia niekorzystnych decyzji, jest niebezpieczna, i to tym bardziej, im więcej decydentów z niej korzysta. Dobra informacja oznacza jej przydatność w procesie decyzyjnym. Należy zatem zastanowić się: czym powinna charakteryzować się informacja, by spełniać istotną funkcję w procesie decyzyjnym?

3. Cechy informacji sprawozdawczej

Przekonuje mnie stwierdzenie J. Kisielnickiego, że „problem cech informacji wiąże się ściśle z potrzebami użytkowników (decydentów), a więc ilościowym i jakościowym popytem na informację” [5, s. 111]. Dobra jakościowo i uzyskana we właściwym czasie informacja zmniejsza niepewność w podejmowaniu decyzji (por. [8; 9]). Informacje muszą ułatwiać odbiorcy rozwiązanie określonego problemu, zmniejszyć stan jego niepewności. Wynika to z tego, że istotą informacji jest jej przydatność [6, s. 28]. Cecha użyteczności (przydatności) jest stawiana na pierwszym miejscu, w odniesieniu zarówno do systemów informacyjnych w ogóle, jak i do rachunkowości, która jest szczególnym systemem informacyjnym. Informacja przydatna - zaspokaja potrzeby użytkowników. Możemy zatem twierdzić, że użyteczność jest cechą nadrzędną w stosunku do określającego ją zbioru właściwości. W *Słowniku współczesnego języka polskiego* stwierdza się, iż obiekt jest użyteczny, jeśli jest **przydatny**, pożyteczny, potrzebny, praktyczny [13, s. 492]. Przydatność i użyteczność traktuję zatem jako synonimy. Informacja przydatna to informacja użyteczna.

Obecnie jakość informacji finansowej, stała się „centralnym punktem” zainteresowania wszystkich uczestników rynku. Z informacji finansowej korzystają: właściciele i potencjalni inwestorzy – zainteresowani opłacalnością swoich inwestycji, kredytodawcy i wierzyciele – zainteresowani zwrotem kredytu, pracownicy – szukający potwierdzenia stabilności miejsca zatrudnienia, Skarb Państwa – zainteresowany alokacją zasobów, społeczeństwo.

Należy zgodzić się ze stwierdzeniem m.in. M. Kwiecień, że podstawową cechą decydującą o jakości informacji sprawozdawczej jest jej **wiarygodność** [7, s. 9-11]. Zgadzam się z opinią J. Skowrońskiego, który już 16 lat temu stwierdził, że „cecha wiarygodność jest niewątpliwie podstawową, gdyż jej brak odbiera informacjom wszelką wartość” [12, s. 265]. Podobnego zdania jest B. Micherda, pisząc, że

„w przypadku rachunkowości, jako pragmatycznego systemu informacyjno-kontrolnego, to wiarygodność ma najistotniejsze znaczenie” [10, s. 466].

Na tle powyższych rozważań powstaje pytanie: czym różni się informacja sprawozdawcza małych i średnich podmiotów gospodarczych od informacji sprawozdawczej dużych przedsiębiorstw?

4. Informacja sprawozdawcza a małe i średnie podmioty gospodarcze

Wymagania ustawowe co do jakości informacji sprawozdawczej są takie same dla wszystkich. Informacja sprawozdawcza musi być informacją przydatną, wiarygodną oraz istotną. Z pewnością inny jest krąg odbiorców informacji przekazywanej przez małe, średnie oraz duże podmioty gospodarcze. Głównymi użytkownikami informacji sprawozdawczej małych i średnich podmiotów gospodarczych są kredytodawcy oraz urzędy skarbowe. W przypadku dużych przedsiębiorstw będą to: inwestorzy i inni dawcy kapitału. Informacja sprawozdawcza małych i średnich podmiotów gospodarczych ma następujące cechy:

- informacja sprawozdawcza jest informacją historyczną – zjawiska i procesy gospodarcze mogą się nie powtórzyć, sprawozdania finansowe są tworzone i ogłaszane ze znacznym opóźnieniem, co bardzo często czyni je nieaktualnymi;
- informacja sprawozdawcza w małych przedsiębiorstwach jest przygotowana według uproszczonego standardu, który powoduje z kolei uproszczenie obrazu sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. Informacja ta jest bowiem tak „zsyntetyzowana”, że nie zawiera wielu istotnych informacji dla procesu decyzyjnego (przykładem może tu być struktura prezentowanych kosztów i przychodów w rachunku zysków i strat, która jest nieprzydatna przy ustalaniu struktury sprzedaży czy sprawowaniu kontroli, koszty poniesione w danym okresie zawierają wydatki poniesione w okresie poprzednim i pomijają te, które poniesiono na wytworzenie produkcji nie sprzedanej w danym okresie);
- sprawozdanie finansowe jest emitowane na potrzeby odbiorców zewnętrznych i pomija wiele informacji użytecznych w procesie zarządzania, ponadto w sprawozdaniu finansowym umieszcza się informacje konieczne, wynikające z obowiązującego prawa, w przypadku małych przedsiębiorstw prawa podatkowego;
- większość małych przedsiębiorców boi się ujawnienia prawdziwej skali działania swojego przedsiębiorstwa, ponieważ może to zostać wykorzystane przez władze skarbowe w celu nałożenia podatku, koncesjonowania działalności lub innego rodzaju kontroli;
- mali i średni przedsiębiorcy bardzo często nie doceniają możliwości wykorzystania sprawozdawczości finansowej w celu sprawniejszego zarządzania i osiągnięcia większych zysków, ale najczęściej traktują sprawozdawczość finansową jako narzędzie podatkowe.

Zatem przydatność sprawozdawczości finansowej dla potrzeb zarządzania małych i średnich przedsiębiorstw oraz realizacji polityki określonego przedsiębiorstwa budzić może wiele wątpliwości.

Statyczne zestawienia wartości księgowych nie są więc istotnym źródłem informacji z punktu widzenia zarządzających małym przedsiębiorstwem, w znikomej części są wykorzystywane w gospodarce finansowej średnich przedsiębiorstw. Informacje niezbędne do podejmowania decyzji tworzy się przede wszystkim według inwencji zarządzających, a dane pochodzą głównie z bieżącej ewidencji zdarzeń gospodarczych. To właśnie bieżąca informacja „na żądanie” jest najcenniejszym źródłem dla podejmowania racjonalnych decyzji. Należy zgodzić się ze stwierdzeniem B. Johna i S. Healeasa, że „im mniejsze przedsiębiorstwo, tym bardziej aktualnych informacji potrzebuje (...) Małe przedsiębiorstwa (zarządzane przez właściciela) potrzebują informacji finansowych, które miałyby prawdziwą wartość (dla nich), ponieważ pomogłoby to bardziej w prowadzeniu przedsiębiorstwa niż w sporządzaniu sprawozdań” [4, s. 16].

Należy podkreślić, że bilans, rachunek zysków i strat oraz rachunek przepływów pieniężnych wraz z informacją dodatkową stanowią istotne źródło informacji dla zarządzania przedsiębiorstwem. Zakres informacyjny tych części sprawozdania determinuje podejmowanie decyzji strategicznych. Należy jednak pamiętać, że użyteczność sprawozdawczości finansowej jest ograniczona, przede wszystkim ze względu na historyczność informacji sprawozdawczej. Powoduje ona, że wiele z nich traci na aktualności. Kierownik jednostki musi jednak pamiętać, że rachunkowość stanowi system informacyjny i jego konstrukcja powinna zapewnić bieżący dostęp do wszystkich informacji w różnych przekrojach, szczególnie pod względem wymaganej dla efektywnego wykorzystania dostępnych narzędzi analizy finansowej niezbędnej do zarządzania małym bądź średnim przedsiębiorstwem.

Sprawozdanie finansowe jest niewątpliwie ważnym narzędziem zarządzania przedsiębiorstwem. Dynamika zmian w otoczeniu powoduje, że użyteczność sprawozdawczości finansowej w zarządzaniu jest jednak znacznie ograniczona, szczególnie w odniesieniu do małych przedsiębiorstw.

Na podstawie badań zawartości sprawozdań finansowych małych i średnich przedsiębiorstw (były to sprawozdania finansowe przedsiębiorstw, które nie musiały badać swoich sprawozdań finansowych oraz nie sporządzały rachunku przepływów pieniężnych oraz zestawienia zmian w kapitale własnym) mogą stwierdzić, że sprawozdania finansowe sporządzane są bardzo często w sposób uproszczony, bardziej aniżeli zezwala na to ustawa o rachunkowości. Sprawozdania te przygotowywane są w sposób „podatkowy”, co najczęściej oznacza, że:

- pozycja należności z tytułu dostaw i usług nie jest korygowana o odpisy aktualizacyjne na należności zagrożone;
- podmioty gospodarcze przyjmują stawki amortyzacyjne zbieżne ze stawkami określonymi w wykazie rocznych stawek amortyzacyjnych, stanowiących za-

łącznik do ustawy podatkowej; ustawa o rachunkowości co prawda tego nie zabrania, ale w art. 32 ust. 2 podaje, jakie czynniki należy brać pod uwagę, ustalając stawki amortyzacyjne dla środków trwałych. Przy wyborze stawek amortyzacyjnych nie należy kierować się prawem podatkowym;

- stosuje się próg 3500 zł – w przypadku kwalifikowania wartości niematerialnych i prawnych oraz środków trwałych do jednorazowego odpisu amortyzacyjnego,
- nie są tworzone rezerwy na przewidywane ryzyko.

5. Projekt Międzynarodowego Standardu Rachunkowości dla Średnich i Małych Przedsiębiorstw

W dyskusji na temat informacji sprawozdawczej małych i średnich podmiotów gospodarczych nie można pominąć projektu Międzynarodowego Standardu Rachunkowości dla Średnich i Małych Przedsiębiorstw opracowanego przez Konferencję Narodów Zjednoczonych do Spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD). Międzyrządowa Grupa Robocza Ekspertów do Spraw Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Sprawozdawczości Finansowej (ISAR) działająca w ramach UNCTAD w Genewie od kilku lat pracuje nad koncepcją rachunkowości dla małych i średnich podmiotów gospodarczych. Wyniki tych badań przedstawiono na XVII sesji ISAR w Genewie w 2000 r. Informacje oraz projekt raportu pochodzą z referatów uczestników tej sesji B. Mikołajczyk oraz A. Jarugi (zob. [4; 12]).

ISAR zaproponowała podział przedsiębiorstw na trzy poziomy: przedsiębiorstwa wprowadzające papiery wartościowe do publicznego obrotu (a więc informacja dostarczana przez te przedsiębiorstwa powinna być najbardziej rozbudowana i szczegółowa), przedsiębiorstwa nie wprowadzające papierów wartościowych do obrotu (wielkościami są to przedsiębiorstwa średnie) oraz przedsiębiorstwa prowadzące działalność na niewielką skalę.

Każdy z poziomów wyróżnia się inną grupą odbiorców informacji sprawozdawczej. Poziom 1 ma najszerzy krąg użytkowników informacji sprawozdawczej, zbliżony do tego, który jest opisany w założeniach koncepcyjnych Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Ze względu na duże znaczenie tych przedsiębiorstw dla gospodarki kraju przedsiębiorstwa na tym poziomie powinny w całości stosować Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF).

Do zainteresowanych sprawozdawczością finansową przedsiębiorstw poziomu 2 będą należeć głównie: właściciele, zarząd, pracownicy, banki oraz organy skarbowe. Przedsiębiorstwa tego poziomu powinny stosować tylko wybrane MSR, dostosowane do najbardziej typowych dla nich zdarzeń ekonomicznych. Wybrano 15 MSR, założono jednak, że jeżeli wystąpi transakcja, którą reguluje MSR nieobjęty skróconym wykazem, to należy zastosować dodatkowy MSR i opisać to w informacji dodatkowej. Ponadto zalecono szereg uproszczeń w odniesieniu do bar-

dziej skomplikowanych MSR (np. MSR 12 Podatek dochodowy oraz MSR 17 Leasing). Dodatkowo, ze względu na to, iż głównymi użytkownikami sprawozdań finansowych mniejszych podmiotów gospodarczych są banki oraz organy podatkowe, za celowe uznano ograniczenie wymagań co do zawartości sprawozdań finansowych (choć szczegółów nie przedstawiono).

Przedsiębiorstwa poziomu 3 nie korzystają zazwyczaj z usług wysoko wykwalifikowanych księgowych. Jednostki te mają trudności z pozyskaniem kredytu bankowego i handlowego. Ich transakcje są proste, a krąg odbiorców sprawozdań finansowych zawęża się właściwie głównie do właściciela, kredytodawców oraz organów podatkowych. W projekcie przewidziano, iż powinny one stosować uproszczoną rachunkowość, zgodną jednak z zasadą memoriału. Ponadto:

- wycena następuje po koszcie historycznym,
- poniesione koszty ujmuje się w okresach rachunkowych (sprawozdawczych), w których wykazano odpowiadający im przychód (współmierność),
- nie kompensuje się pozycji,
- zapasy obejmuje się ewidencją, a aktywa trwałe się amortyzuje.

6. Podsumowanie

Podsumowując, należy stwierdzić, że informacja sprawozdawcza małych i średnich przedsiębiorstw różni się od informacji sprawozdawczej dużych podmiotów gospodarczych. Ta różnica wynika przede wszystkim z istnienia różnych grup użytkowników informacji sprawozdawczej małych, średnich oraz dużych przedsiębiorstw. Ponadto ustawa o rachunkowości zezwala małym podmiotom gospodarczym na stosowanie wielu uproszczeń ewidencyjnych i sprawozdawczych, w związku z czym ich informacja sprawozdawcza może być mniej wiarygodna. Problem wiarygodności informacji sprawozdawczej małych i średnich podmiotów gospodarczych został także zauważony na arenie międzynarodowej, dzięki czemu prowadzone są prace w celu stworzenia Międzynarodowego Standardu Rachunkowości dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw.

Literatura

- [1] Berman C., *Informacja i aspekty komunikacji*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 1991 nr 3-4.
- [2] Drucker P., *Skuteczne zarządzanie*, PWE, Warszawa 1976.
- [3] Goliszewski J., *Koordinacja systemu zasilania w informacje*, „Przegląd Organizacji” 1990 nr 11.
- [4] Jaruga A., Jaruga-Baranowska M., *Dostosowanie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości do możliwości i potrzeb małych i średnich przedsiębiorstw*, „Rachunkowość” 2001 nr 10.

-
- [5] John B., Healeas S., *Financial Reporting Standards for Smaller Entities*, ACCA, Londyn 1999 (www.accaglobal.com/research/publications/summaries/op-030).
 - [6] Kisielnicki J., *Metody badania zapotrzebowania na informacje*, [w:] *Informacyjne problemy planowania. Wybrane zagadnienia*, red. W. Maciejewski, PWN, Warszawa 1982.
 - [7] Kwiecień M., *Rachunkowość jako narzędzie zarządzania. System z bazą wiedzy*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 566, seria: Monografie i opracowania nr 83, AE, Wrocław 1991.
 - [8] Kwiecień M., *Udokumentowanie sprawozdań finansowych (tezy do dyskusji)*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 1073, AE, Wrocław 2006.
 - [9] Mazur M., *Jakościowa teoria informacji*, WNT, Warszawa 1970.
 - [10] Messner Z., *Informacja ekonomiczna a zarządzanie przedsiębiorstwem*, PWN, Warszawa 1971.
 - [11] Micherda B., *Rachunkowość w kreowaniu wiarygodnego obrazu działalności gospodarczej dla menedżera*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie podnoszenia kwalifikacji kadry menedżerskiej*, AE Kraków 2003.
 - [12] Mikołajczyk B., Jaruga A., *Problem rachunkowości małych i średnich przedsiębiorstw na forum Międzyrządowej Grupy Ekspertów ds. Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Sprawozdawczości*, ISAR-UNCTAD, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 5(61), Warszawa 2001.
 - [13] Oleński J., *Standardy informacyjne w gospodarce*, UW, Warszawa 1997.
 - [14] Skowroński J., *Zasady dobrej rachunkowości*, „Rachunkowość” 1991 nr 10.
 - [15] *Słownik współczesnego języka polskiego*, Przegląd Readers Digest, Warszawa 1998.
 - [16] Świdarska G. (red.), *Informacja zarządcza w procesie formułowania i realizacji strategii firmy*, Difin, Warszawa 2003.

FINANCIAL INFORMATION OF SMALL AND MEDIUM SIZE ENTITIES

Summary

The aim of this article is to make an attempt to answer the question: what kinds of features does financial information in small and medium size entities have or is obligatory financial reporting useful in management of the small and medium economic entities?